

ב. אהב כסף לא ישבע כסף – דרשו על משה רבינו ע"ה, שהכין שלש ערי מקלט הגם שידע שאינן קולטות אלא כל השש.

ומי אהב בהמון... – למי נאה ללמד בהמון, מי שכל תבואה שלו (ר' סימאי);
כל האוהב (למלמד) בהמון – לו תבואה / – יהיו לו בנים תלמידי חכמים (רבנן ואיתימא רבה בר מרי);
כל האוהב ללמוד / ללמד בהמון (= עם חברים רבים) – לו תבואה (רב אשי; רבינא).

ג. כי טוב יום בחצריך מאלף – אמר הקב"ה לדוד: טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה לפני, מאלף עולות שעתידי שלמה בנך להקריב לפני ע"ג המזבח.

ד. אמר רב הונא (אמר רבי אלעזר): מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים למדנו, בדרך שאדם רוצה לילך, בה מוליכים אותו; כתוב לא תלך עמהם וכתוב קום לך אתם; אני... מדריכך בדרך תלך; אם ללצים – הוא יליץ, ולענוים – יתן חן.

ה. ולו אין משפט מות. רב הונא אמר (וכ"ה דעת תנא דברייתא): מוסב על גואל הדם, שאם הרג את הרוצח בדרך לעיר מקלט – פטור [כי אם הכוונה על הרוצח עצמו, הלא כבר נאמר בהמשך והוא לא שָׁנָא לו מתמל שלשם]. ובברייתא אחרת פרשו על הרוצח, שלא היה ראוי למות כיון שהרג בשגגה. הלכה כדעה ראשונה, שגואל הדם שמצא את הרוצח בדרך והרגו אינו נהרג.

ו. ושלחו זקני עירו ולקחו אתו משם. ר' יוסי בר' יהודה למד מכאן שכל ההורגים, הן בשוגג הן במזיד – מקדימים תחילה לעיר מקלט, ואחר כך בית דין שולחים ומביאים אותם משם לדונם. [ורבי חלק בברייתא ונקט שאין זו שורת הדין, אלא שדיבר הכתוב על הרוצח במזיד שטועה וסבור לגלות ולהיקלט, וצוה הכתוב להוציאו משם להישפט].

הרמב"ם פסק כרבי יוסי ברבי יהודה [ואעפ"י שהלכה כרבי מחברו, אך הואיל ולא הוזכרה דעת רבי במשנתנו אלא בברייתא, פסק הרמב"ם כמשנה (עפ"י לקוטי הלכות ועוד)].
עוד דרש מכאן רבי אלעזר: עיר שאין בה זקנים – אינה קולטת. ונחלקו בדבר רבי אמי ורבי אסי, האם הזקנים מעכבים או למצוה בעלמא.

ז. וזה דבר הרצח – אומר לו הרוצח לגואל הדם שמצאו בדרך: אל תנהג בי מנהג שופכי דמים, בשגגה בא מעשה לידי. כן דרש רבי מאיר. [ואילו חכמים סוברים ששני תלמידי חכמים שמתלויים עמו, הם האומרים זאת לגואל הדם (וכן פסק הרמב"ם)].
ועוד דרשו (יב): מדבר הרצח על רוצח שגלה לעיר מקלטו ורצו אנשי העיר לכבדו, יאמר להם רוצח אני [אמרו לו: אעפ"כ – יקבל מהם].

דף יא

כה. תפירות התפלין וספר-תורה – ממה כשר לעשות?

תפלין – הלכה למשה מסיני לתפרן בגידין דוקא, ואין כשר למלאכת שמים אלא מבהמה או חיה טהורה (בפיך – מן המותר לפיך).

בספר תורה – נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר כשתפרו בפשתן, האם דינו כתפלין להצריך תפירה בגיד (למען תהיה תורת ה' בפיך – הוקשה תורה לתפלין לכל הלכותיהן), אם לאו. ולכל הדעות אי אפשר לתפרו בגידי בהמה טמאה (שלענין 'מותר בפיך' ודאי הוקשה). להלכה, ספר תורה כתפלין ואינו נתפר אלא בגידים.

כו. א. מדוע אמותיהן של כהנים גדולים מספקות מחיה וכסות לרוצחים?
 ב. מנין שקללת חכם אפילו בחנם ועל תנאי היא באה?
 ג. נידוי על תנאי, האם צריך הפרה?

א. אמותיהן של כהנים גדולים מספקות מחיה וכסות לרוצחים כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו [ותפילתם עלולה להתקבל, משום שהיה על הכהן לבקש רחמים על דורם ולא בקשו]. ויש ששונים: כדי שיתפללו על בניהם שלא ימותו [מהסיבה האמורה].

ב. ממעשה דוד ואחיתופל למדנו שקללת חנם אפילו על חנם היא באה, שאחיתופל נחנק בגרונו כקללת דוד למי שלא יאמר לו ההלכה, והרי אחיתופל אמר לו. ומעלי ושמואל למדנו שבאה קללת החכם אפילו על תנאי, שאעפ"י שהתנה עלי כה יעשה לך אלקים וכה יוסיף אם תכחד ממני דבר... והרי לא כיחד ממנו, אעפ"י כ היו לו בנים שאינם מהוגנים ולא הלכו בדרכיו.

ג. אמר רב יהודה אמר רב: נידוי על תנאי צריך הפרה, מיהודה שאמר לאביו אם לא הביאתיו אליך... וחטאתי לך כל הימים. ואעפ"י שקיים תנאו, נענש לאחר מותו עד שעמד משה ובקש עליו רחמים. ודוקא בכגון זה שהתנאי אינו תלוי בו בלבד, כי שמא היה יוסף מעכבו או יקראנו אסון בדרך, לכך חל הנידוי כאילו אין כאן תנאי, אבל בכגון שמנדים אדם שלא יעשה דבר מסוים, ודאי לא חל הנידוי כלל מעיקרא, שכיון שבידו הוא הרי אנו יודעים עתה שאין בדעתו לעשות הדבר ההוא (תוס'). וכן כשנידה את עצמו בתנאי וברור לו שיכול לקיימו – אין צריך התרה (יו"ד שלד, ל). וע"ע בשו"ת הרדב"ז ח"ג תקלג; שו"ת מהר"ם מינץ נ, ב.

כז. א. במיתת אלו כהנים יוצאים הרוצחים מעיר המקלט?
 ב. כהן גדול שמת לפני שגלה הרוצח – מה דינו?
 ג. הרוצח כהן גדול בשגגה, וכן כהן גדול שרצח – מה דינם?
 ד. רוצח שנגמר דינו לגלות, ומת – האם מגלים את עצמותיו? ומה הדין כאשר מת אחר כך הכהן הגדול?
 ה. הוברר שהכהן הגדול הינו חלל – מה דין הרוצחים שבערי המקלט?

א. אחד כהן משוח בשמן המשחה, ואחד המרובה בבגדים שאינו משוח, ואחד כהן שעבר ממשחוחותו – מוציאים את הרוצח במיתתם (כן דרשו מיתור המקראות בהזכרת הכהן הגדול כמה פעמים). ולדברי רבי יהודה: אף במות הכהן משוח-מלחמה. וחכמים חולקים (הלכה כחכמים). ונסתפקו בגמרא האם יוצא אפילו במיתת אחד מהם, או במות כולם (כלומר, כל הקיימים בעת הרציחה. חזו"א).

להלכה נפסק שיוצא אפילו במוות אחד מהם (רמב"ם הל' רוצח ושמה"נ ז, ט).

ב. אם משנגמר דינו של הרוצח מת הכהן הגדול – אינו גולה (קל וחומר; ומה מי שגלה כבר יצא עכשיו, מי שלא גלה אינו דין שלא יגלה. אביי).

ואם עד שלא נגמר דינו מת הכהן – אם מינו אחר תחתיו לפני שנגמר דינו – יוצא במיתתו של שני, ואם לא מינו עד שנגמר דינו – אינו יוצא לעולם. [ואולם אם יש כהן שעבר וכדו', הרי לפי הצד דלעיל שיוצא במיתת אחד מהם בלבד – יוצא במיתתו של הכהן שעבר].

ג. הרוצח כהן גדול בשגגה, וכן כה"ג שרצה בשגגה – אינו יוצא משם לעולם (כשלא היה כה"ג אחר). נחלקו ראשונים באופן שמינו כה"ג אחר לפני גמר דין.

ד. רוצח שנגמר דינו לגלות ומת – מוליכים עצמותיו לעיר מקלט ושם הוא נקבר (לשוב לשבת בארץ – זו קבורה) עד מות הכהן. ובמות הכהן הגדול מחזירים עצמותיו לקברי אבותיו (ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרצח אל ארץ אחזתו).
דנו האחרונים האם חובה להחזיר או רשות.

ה. הוברר שהכהן הגדול בן גרושה או בן חלוצה – נחלקו אמוראים בדבר; ובארו בגמרא שלפי דעת רבי אליעזר הסובר שעבודתו שלמפרע נפסלה – לא נחלקו שאינו חוזר ע"י שנתגלה שהוא חלל, שהרי בטלה הכהונה למפרע. אבל מחלוקתם אליבא דר' יהושע הסובר שלא נפסלה עבודתו למפרע – האם 'בטלה' כהונה ואינו יוצא [ורק לענין כשרות העבודה גזרת הכתוב היא להכשיר], או 'מתה' ויוצא. הרמב"ם פסק 'בטלה כהונה' ואינו יוצא לעולם.

דף יב

כח. א. אלו טעויות טעה יואב ואלו יטעה שרו של רומי בענין קליטת רוצח?

ב. האם תחום עיר המקלט קולט, והאם מותר לרוצח לשבת בשטח תחום העיר, או צריך לישב בתוכה דוקא?
ג. האם ניתנה עיר מקלט לקבורה?

ד. האם מותר לרוצח לצאת מעיר המקלט לצורך? מה דינו של רוצח שיצא מעיר מקלט שלא כדין?

ה. אב שהרג את בנו בשגגה, באופן שחייב גלות – האם יש בו דין 'גואל הדם'?

ו. מה דין רוצח שהרג בשגגה בעיר מקלטו, וכן בן לוי שהרג בעיר מקלט שהיא עיר מגוריו?

ז. האם ישראל במדבר היו מגלים את הרוצח, ולהיכן?

א. יואב טעה וסבר שתפיסתו בקרנות המזבחה מצילתו, וגם במזבחה שבבמה (רב), וכן (הוסיף אביי) סבר שהמזבחה קולט זר. ובאמת אין המזבחה קולט אלא על גגו (מעם מזבחי תקחנו למות – ולא מעל מזבחי), ובבית עולמים (מזבחי), ולכהן כשעבודה בידו.

לכאורה משמע שמזבחה של שילה לא קלט את הרוצחים, וכן משמע ברמב"ם. אך לפרש"י

כאן יתכן שרק מזבחה של במה אינו קולט, אבל של שילה – קולט (עפ"י שפת אמת זבחים קיז).

טעויות שרו של רומי לעתיד – שיסבור שבצרה תקלוט אותו, ואינו כן אלא בצר היא זו שקולטת, ובשוגג ולא במזיד, ולאדם ניתנה קליטה ולא למלאך (ריש לקיש).